

500 forint

Landsánk hova tévedt
Ó elefánt atyánk!
Nem akartunk megölni téged
nem akartunk terek rosszát
Ó elefánt atyánk!
Életedet nem a harcos vette el
Ejött az orád
Kanyhónkat nem taposod el többé
Ó elefánt atyánk!

(Az elefánt halála)

Afrikai névtelen költészet

Afrikai névtelen költészet

Budapest, 2015

**Fordította
Simor András**

**Illusztrációk
András Virág**

ISBN 978-615-5357-06-0

**Felelős kiadó: Simor András
Felelős szerkesztő: Striker Judit**

© Simor András 2015

Lándzsánk hova tévedt
Ó elefánt atyánk!
Nem akartunk megölni téged
nem akartunk neked rosszat
Ó elefánt atyánk!
Életedet nem a harcos vette el
Eljött az órád
Kunyhónkat nem taposod el többé
Ó elefánt atyánk!

(Az elefánt halála)

Letölthető:

[\[PDF formátumban \]](#) [\[EPUB formátumban \]](#)

Előszó

A kollektív emlékezet egyik alapérzése a halál elutasítása:

*Ha meghalok, ne temessetek az erdő fáin alá,
Félek a tövisektől.
Ha meghalok, ne temessetek az erdő fáin alá,
Félek a lecsepegő víztől.
Temessetek a piac nagy, árnyas fáin alá.
Halljam a dobok dalát,
Erezzem a táncosok léptét.*

(A halál)

A pigmeus anyát az énekes arra inti, ne vesse tekintetét a pánccélját az úton vonzó teknősré, se a leprásra, aki az erdőben kószál, nehogy a gyerek, aki méhéből kibújik, őket lássa.

Az afrikai istenek az emberek védelmezői. Ogún megöli a tolvajt és a rabszolga urát, Shangó megöli a pénzt egy nagy bottal. Az élet értelme a gyerek, a különös madár, aki, akár a korall, értékes.

*Lehet húsz rabszolgánk,
Lehet harminc szolgálók,*

*Boldogságot nekünk csak a gyerek ad.**(A gyerekek)*

Akinek van gyereke, könnyebben tűri a szenvedést, a megaláztatást. A nő Òshuntól azt kéri, engedje meg neki, hogy testét gyerekkéz ölelje, hiszen a gyerekkéz érintése oly lágy.

Az egyik önostorozó énekben, amely arról szól, hogy a becsület kardját szögbe akasztottuk, van egy felkiáltó mondat, azután hangzik el ez, amikor az énekmondó a madarakat dicséri, akiket tolluk tesz dicsővé az égbolton. „És az embert dicsővé csak pénze teszi!” A felkiáltás tiltakozás, a felkiáltó jel ezúttal a tiltakozás, a tagadás jele.

Az éhező, üldözött dél-afrikaiak azt üzenik:

*Kik velünk játszanak,
a tűzzel játszanak.
Kik Nagy Afrika fiaiba
belekötnek,
Az oroszlán farkával játszanak.*

(Dél-afrikai ének)

A Maliban gyűjtött *Hogyan lett a világ egy tejsöppből* című ének így kezdődik:

*Eleinte nem volt, csak egy hatalmas tejsöpp,
Aztán jött Doondari, és megteremtette a követ.
Aztán a kő megteremtette a vasat.
A vas megteremtette a tüzet,
A tűz megteremtette a vizet,
A víz megteremtette a levegőt.*

Aztán Doondari az öt elemet emberré gyúrta, de az ember dölyfös lett. Doondari vakságot, álmot, veszedelmet teremtett, majd megteremtette a halált, aki legyőzte a veszedelmet. És amikor Doondari Gueneistenként harmadszor is alászállt, legyőzte a halált.

A Szudánban élő dinka pásztornép így énekel a teremtésről:

*Mikor Isten, ősidőkben, megteremtette a dolgokat,
Megteremtette a Napot,
A Nap jön, elmegy, de mindig visszatér.
Megteremtette a Holdat,
A Hold jön, elmegy, de mindig visszatér.
Megteremtette a csillagokat,
A csillagok jönnek, elmennek, visszatérnek.
Megteremtette az embert,
Az ember jön, elmegy, és vissza sose tér*

(Dinka ének)

Képekben, váratlan asszociációkban gazdag, varázsos költészet ez. A Shangót dicsőítő énekből idézzük:

Tűz a szemében, tűz a szájában,

*tűz a tetőkön.
Egyedül jön, de úgy érkezik falunkba,
mintha sáskaraj volna.
Ő a leopárd, aki megölte a birkát és megfürdött
vérében.
Az ember, aki meghalt a piacon,
és fölébredt a házban.*

(Oríkì Shangórol)

Az Ember, írjuk végül nagy kezdőbetűvel, aki a névtelen afrikai költészet főszereplője.

Simor András

Szerelmes ének

Ki nagyon szerette asszonyát tyűh
Anyósát kevésbé szerette brr...
Nem szerette egyáltalán brr...brr...
Ó, Kinek igaza volt.

Az anyósok savanyú szilvák,
Nagyon zöld, nagyon kemény szilvák.
Ki beléjük harap, foga recseg,
Nyelve érdes lesz.
A fiatalasszonyok ízes szilvák,
Édes játékkal teli, jó beléjük harapni!

Ki nagyon szerette asszonyát tyűh
Anyósát kevésbé szerette brr...
Nem szerette egyáltalán brr...brr...
Ó, Kinek igaza volt.

Ifjú fürdőző lány

Ó, szerelmem?,
De jó alámerülni a vízbe.
Fürödni szemed előtt,
Megmutatni szépségemet
Lenvászon ruhám alatt,
Mikor nedves, és víz csöpög róla.
Veled siklóm a vízben,
Feléd emelkedem ki belőle,
Vörös hal van az ujjaim között,

Ragyog az ujjaim között.
Ó, jöjj, nézz engem!

Szerelmi kibúvó

Kínoktól és bajoktól betegen
nyüglődöm egész nap az ágyban.
Összegyűlnek mellettem a barátok,
és eljön övelük Ő is.
Őt látva szégyenkeznek a doktorok,
akik tanácskoznak felettem,
Mert csakis Ő, szerelmesem,
ismeri kínjaimat igazán.

Itt hagysz mert éhes vagy?

Itt hagysz, mert éhes vagy?
Hogyan! Gyomrod rabszolgája lettél?

Itt hagysz, hogy betakaróddz?
Nem elég ágyamban a takaró?

Itt hagysz, mert szomjas vagy?
Vedd keblemet,
Érted csurog belőle a tej.
Áldott a nap, amikor megismertük egymást!

Féltékenység

Szemem az ajtóra függesztem,
Lássam a férfit, szeretőmet.
Vigyázó szemmel és füllel
Várok...fázom.
Sóhajtok, sóhajtok.
Ő nem jön közelembe.

Egyetlen javam az ő szerelme,
Édes, imádott kincsem.
Ajkam sohase vallja be,
Szívem hallgatni nem tud.

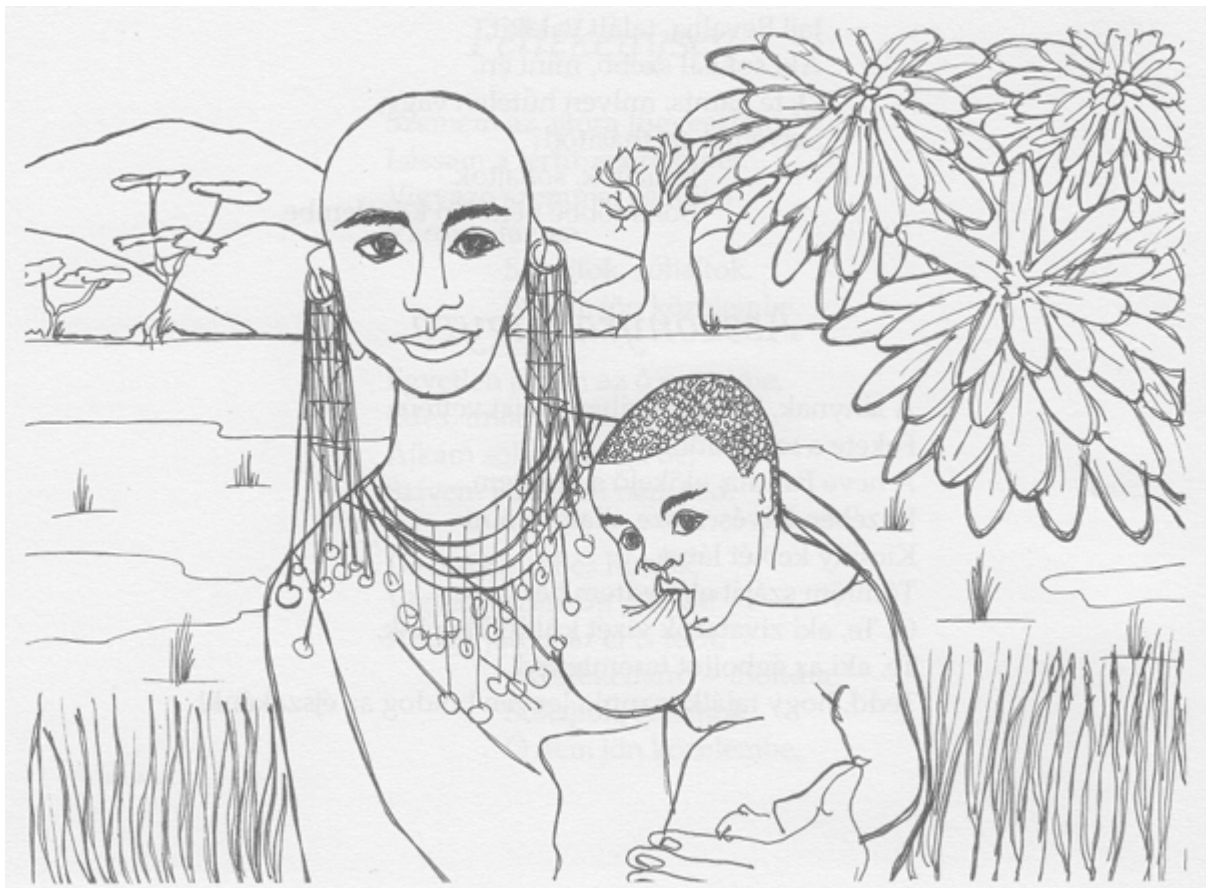
De most...sebes hírnök,
Vigyázó szemem mit lát?

Ahogy jött, már el is tűnt.
„Késlekedem” – mondta.
Sóhajtok, sóhajtok,
Ő nem jön közelembe.

Jaj! Bevallja, talált valakit,
Aki sokkal szebb, mint én.
O, te hamis, milyen hűtelen vagy,
Szívemet széthasítod?
Sóhajtok, sóhajtok.
Soha többé nem jön közelembe.

Asszonyra vágyva

A lánynak, kinek házában olajat vettem,
Fekete a szemöldöke,
A neve Fatima, előkelő a szentem.
Kezében kávéscsésze, illatos kölni.
Kicsiny keblét látva
Tömlöm száját elfeledtem bekötni.
Ó, Te, aki zivatarok vizét küldöd le ránk,
Te, aki az égboltot teremtetted,
Tedd, hogy találkozzunk, legyen boldog az éjszakánk!

A király asszonya

Mikor rátaláltam, Berberföld fügéit szedegette,
Jogar a jobb kezében.
Amint meglátott, nevetni kezdett,
Míg kérdeztem, még inkább nevetett.
Akkor hát... akkor hát... akkor hát...
Szíve remegett,
Mint csendülő harang,
Mint részeg a borpincében.
Aztán, hirtelen, hazament,
Kosara fügékkel teli.
Mikor látom újra,
Szívemnek szebb kincs van-é a világon?
Töprengő, boldog szív,
Ne gondolj többé rá,
Nem hozzád való,
A király asszonya ő.

Nanna

Nanna, neved ismétlem,
Rózsafűzért morzsolva.
Ha vágyam szerint élnék,
Játékosat hallgatnám,
Szüntelen feléd futnék,
Alkonyaikor, s ha éj jön.

Isten nevében kérlek...

Isten nevében kérlek, ó, falak
Galambja, tovább ne ríj!

Szárnyad eltört, egyre nő
turbékolásoddal szerelmes bánatom!

Te törött szárnyadért sírsz, szerelmemért
sírok én, aki engem elhagyott.

Az elválás az együttlét után
kegyetlen. A szerencsétlen szerelem átok.

Gâv

Pár napja volt, a homokdomb éget,
A láb nyomokat kutat,
Szemem, hegyen túl keresve téged,
Sziklába vágott utat.

Tebra

Ki mondja meg nekem, nekem,
Túlvilágon van-e szerelem?

Dakabónak, egy hajadonnak

Dakabo ón!
Dakado réz!
Dakabo ezüst!
Dakabo arany!
Ahol a nagyság szerencse,
A vágyottat idővel elnyerjük.
Dolgaid dolgaim,
Dolgaim dolgaid.
Anyád anyám,
Apád apám,
Apám apád.
Türelem, ó, hajadon!
Türelem, ó szüzlány!

Nana Kru

Nana, Nana Kru,
Ugorj csónakomba.
Nana, én hozományt
Fizettem érted.

Láttam anyádat,
Láttam apádat,
Két kecskét adtam,
Két tehenet, tizenhét juhot.

Ugorj csónakomba,
Nana, én hozományt
Fizettem érted,

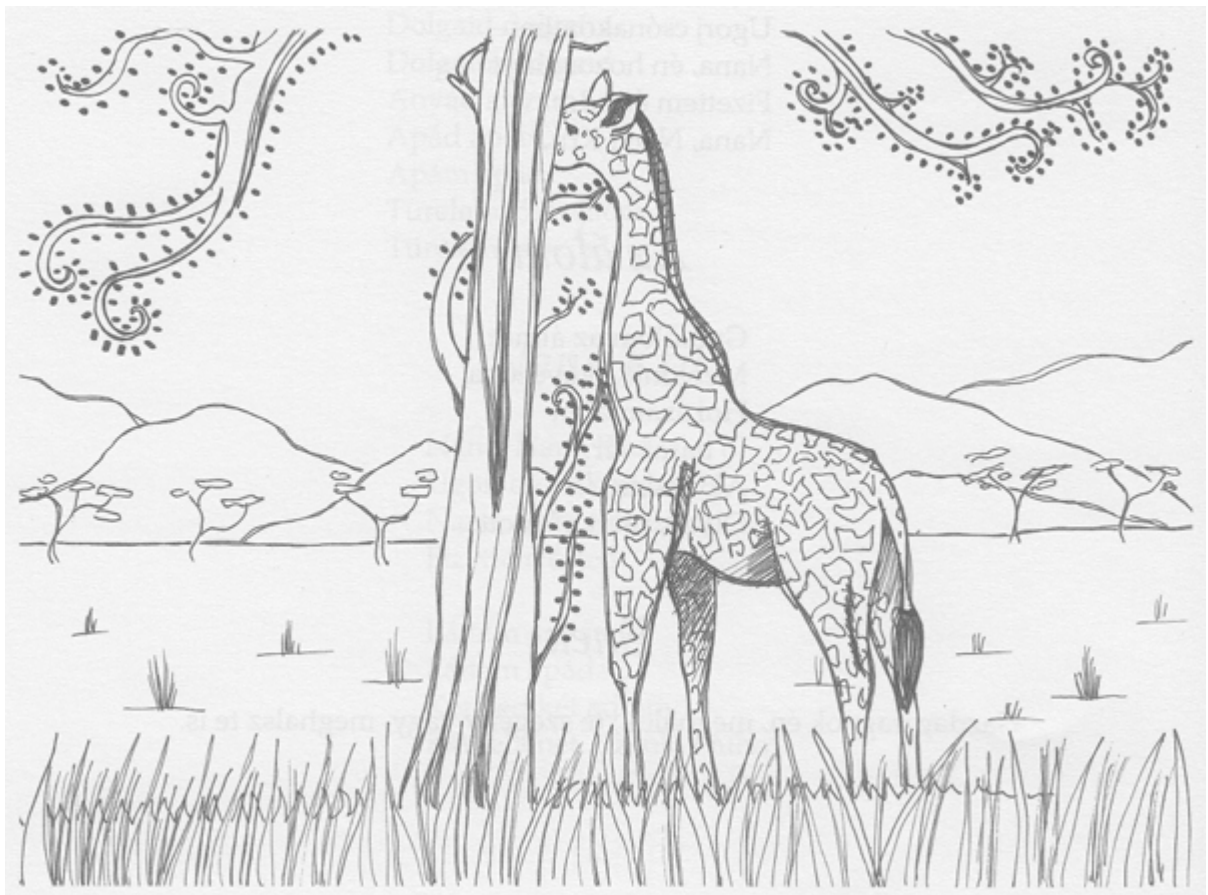
Nana, Nana Kru.

Az álmom

Gyűlölöm az álmot,
Menjünk a kávézóba,
Hol számtalan Jó barát vár.
Aki alszik,
Olyan, mint a halott.

Ének

Gazdag vagyok én, meghalok; te szegény vagy, meghalsz te is.

Halálért rimánkodva

Mennyit énekeltem, énekeltem,

Keserűen sírtam.
 Utamra lépek,
 Mily nagy a világ!
 Bárkáját hozza el a bárkás
 Halálom napján.
 Üdvözölni fogom bal kezemmel;
 Utamra lépek,
 Utamra lépek.
 A halál bárkája már közel ringatódzik.
 Utamra lépek,
 Én, aki neked annyi éneket énekeltem.

Dinka ének

Mikor Isten, ősidőkben, megteremtette a dolgokat,
 Megteremtette a Napot,
 A Nap jön, elmegy, de mindig visszatér
 Megteremtette a Holdat,
 A Hold jön, elmegy, de mindig visszatér.
 Megteremtette a csillagokat,
 A csillagok jönnek, mennek, visszatérnek.
 Megteremtette az embert
 Az ember jön, elmegy, és vissza sose tér.

Halál a síkságon

Micsoda tánc van ott!
 Nem látom szeretőmet.
 A bika egymaga küzd.
 A bika meghal a síkságon.
 Szívem szerelme meghal a síkságon.
 Nem látom szeretőmet a férfiak között.

A halál

Nincs tú hegy nélkül.
 Nincs kés él nélkül.
 Sokféleképp érkezik a halál.
 Lábunk kecskék földjén jár.
 Kezünk Isten egét érinti.
 Egy napon, déli melegben
 Vállon visznek
 A holtak falván át.

Ha meghalok, ne temessetek az erdő fái alá,
Félek a tövisektől.
Ha meghalok, ne temessetek az erdő fái alá,
Félek a lecsepegő víztől.
Temessetek a piac nagy árnyas fái alá.
Halljam a dobok dalát,
Erezzem a táncosok léptét.

Azande panasz

A gyerek meghalt:
Kenjünk arcunkra
fehér földet.
Négy gyereket szültem
Férjem viskójában.
Csak a negyedik él.
Sírni szeretnék,
De ebben a faluban
Tilos a szomorúság.

Sírni szeretnék

Sírni szeretnék vakulásig,
Életünkért, alig emelkedett fel, már mélybe süllyed.
Gyáva féreg az Életadó.
Minden nap őhöz könyörgök,
Imáimat őhöz küldöm mindig.

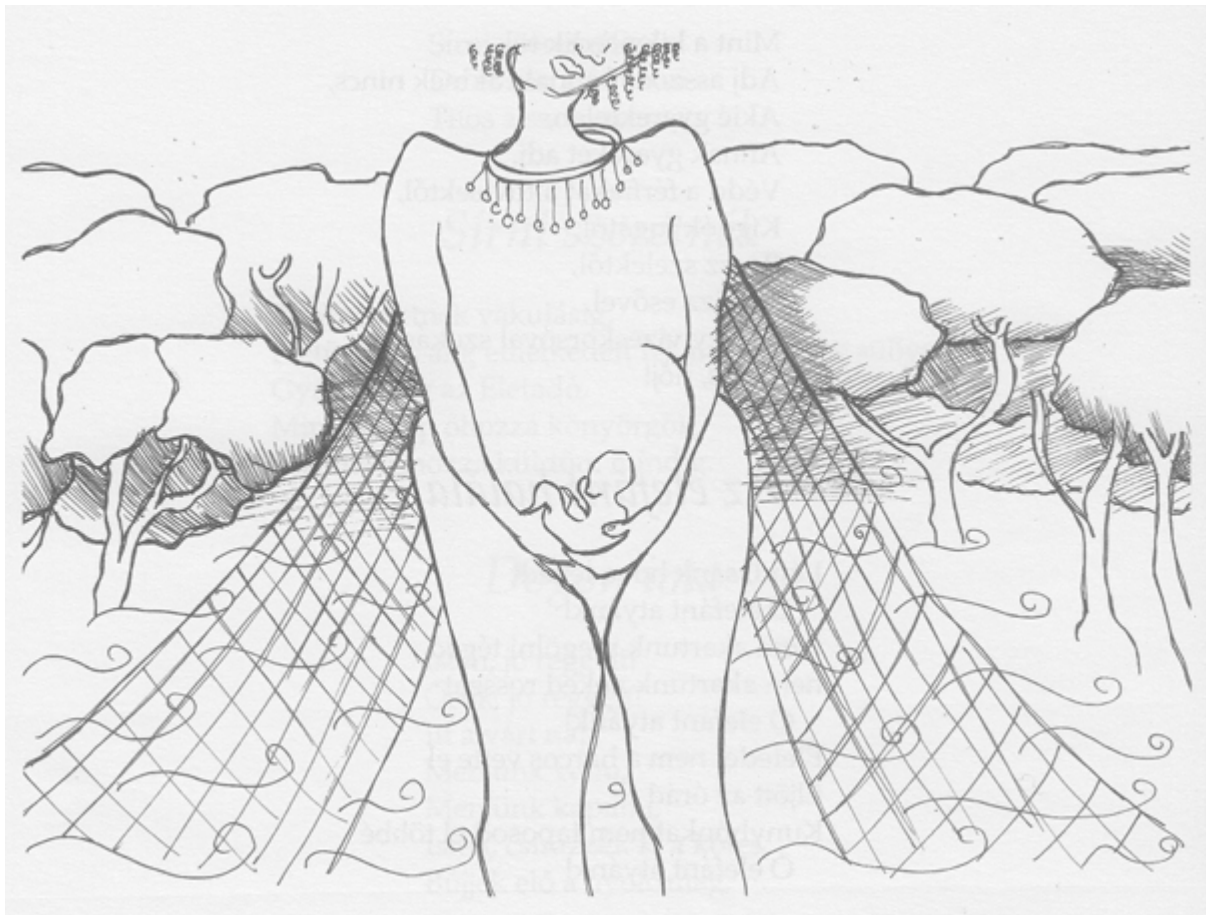
Dogón ima

Isten, jó reggelt!
Ősök, jó reggelt!
Itt a várt nap,
Menjünk vetni,
Menjünk kapálni,
Isten, csírázzék ki a köles,
Bújjék elő a nyolc mag,
Mint a kilencedik tök.
Adj asszonyt annak, akinek nincs,
Akié gyerektelen,
Annak gyereket adj.
Védd a férfiakat a tövisektől,
Kígyók fogától,

Rossz szelektől,
Öntözz esővel,
Ahogy vizeskorsóval szokás.
Köles, nőj!

Az elefánt halála

Lándzsánk hova tévedt
Ó elefánt atyánk!
Nem akartunk megölni téged
nem akartunk neked rosszat
Ó elefánt atyánk!
Életedet nem a harcos vette el
Eljött az órád
Kunyhónkat nem taposod el többé
Ó elefánt atyánk!

Az ősök

Eltűntek a napok.
Vagyunk kóborló tábor.

Ragyogóbb napok előttünk
Talán.

Kialszik a fény,
Az éjszaka sötétebb.
Holnap éhség.

Isten haragszik.
Elmentek a vének.
Csontjaik messze,
Lelkük kóborol.
Hol van a lelkük?

Szél száll,
Tudja talán.

Csontjaik messze,
Lelkük kóborol.
Messze vannak?
Közel?
Áldozatra várnak?
Vérre?
Messze vannak?
Közel?

Szél száll,
A szellem, ki felkavarja a leveleket,
Tudja talán.

Ima az Újholdhoz

Újhold!
Üdvözlégy, Újhold!
Üdvözlégy, üdvözlégy!
Újhold!
Újhold, szólj hozzám!
Üdvözlégy, üdvözlégy!
Újhold!
Mesélj valamiről.
Üdvözlégy, üdvözlégy!
Mikor a Nap feljön,
Szólj hozzám,
Hadd ehessem,
Szólj hozzám, mondj valamit,
Hadd ehessem.
Üdvözlégy, üdvözlégy,
Újhold!

Evezősök éneke

Könnyedén úszik a pirogám
 A folyón lefelé,
 Mindegyik fán majmok
 Fecsegnek, rikácsolnak.
 Ó, rengeteg vadásza,
 Mondd el, mi bajuk.

*A kismajom eltörte a lábát,
 Ezért rikácsolnak.*

Húzd eveződet,
 Folyami vadász,
 És felelj az anyának,
 Akinek majmocskája sírdogál:
 A kismajom eltörte a lábát,
 Mind rikácsolnak.

Pokomo ének

Forogjatok, ragyogjatok, forogjatok, ragyogjatok, madarak!
 A síkság fölött Fekete darvaim!
 Fogjatok halat a vizekben Az esőzések után.
 A gémek úgyszintén, mind egy sorban,
 Mind a liliomok közt, nézzétek, merre úsztak!
 Nyíló, fehér virágok között,
 Nyíló, kék virágok között,
 Mind Shaka Babóban, az esőzések után.

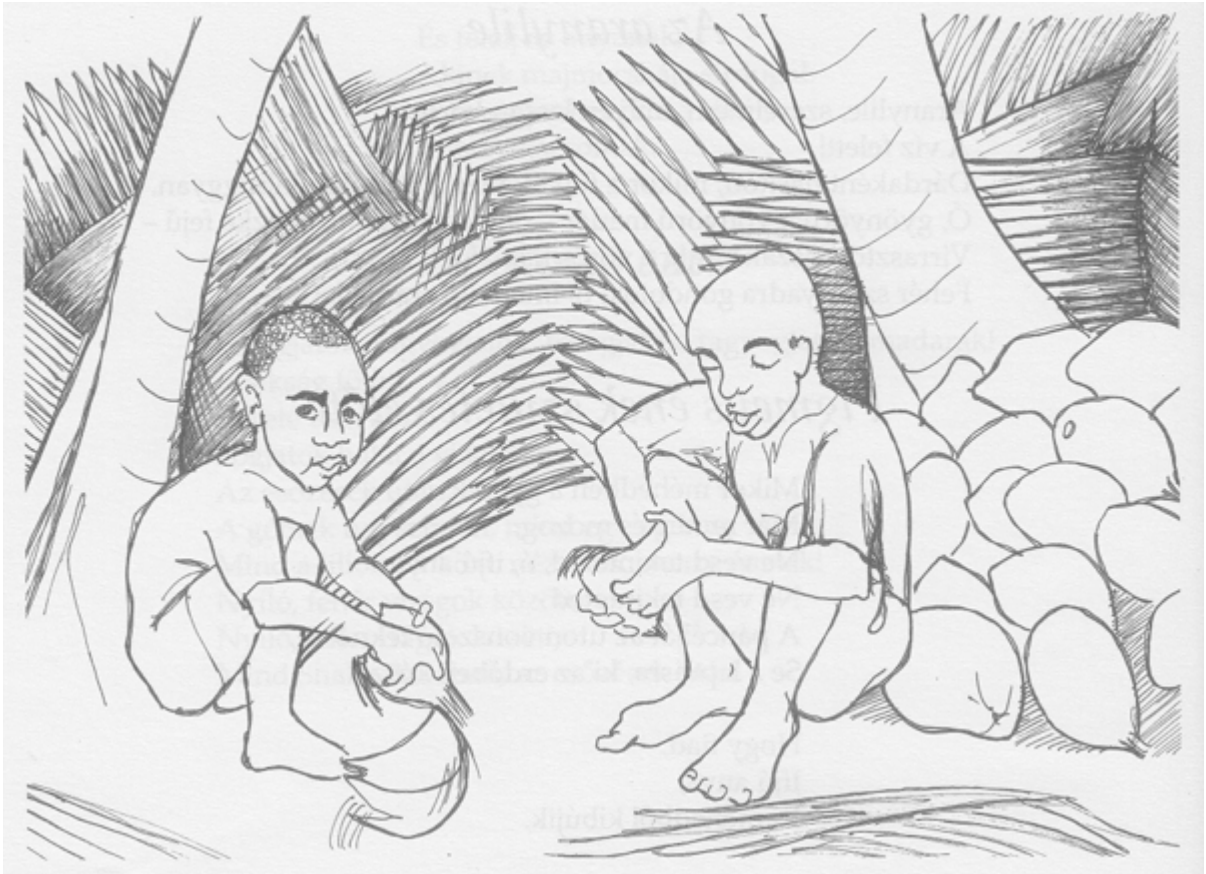
Az aranylile

Aranylile, szerelmem, milyen lassan körözöl
 A víz felett!
 Dárdaként hasítod, mikor a folyók vize a partokra
 kibuggyan.
 Ó, gyönyörű, gyönyörű madár – ragyogó szemű, büszke
 fejű –
 Virrasztók éjszaka, míg a vörös hajnal feljön,
 Fehér szárnyadra gondolok, ó, imádlak, aranylile!

Pigmeus ének születés előtt

Mikor méhedben a gyerek
Már remeg és mozog,
Ne vedd tekinteted, ó, ifjú anya,
Ne vedd tekinteted
A páncélját az úton vonzó teknősré,
Se a leprásra, ki az erdőben kószál.

Hogy fiad,
Ifjú anya,
Ki méhedből kibújik,
Ne lássa, míg tejedet szívja,
Ne lássa a teknőst, ki páncélját vonzó az úton,
Se a leprást, ki az erdőben kószál!

Pigmeus bölcsődal

Aludj, aludj, kicsikém, csukd be, csukd be szemed,
aludj, aludj, kicsikém!
Alászáll az éj, ideért, reggel új nap jön.
Aludj, aludj, kicsikém! Szemed lehunyva, a nap
elmenekült.
Meleged van, már ittál, aludj, aludj, kicsikém.

Aludj, holnap nagy leszel, erős leszel.
Aludj! holnap magadhoz veszed íjadat, késedet.
Aludj! erős leszel, egyenes derekú, és én görbe hátú.
Aludj! holnap csak te leszel, de én mamád maradok mindig.

Dogóni gyerekrímek

A kisujj azt mondta: Bácsikám, éhes vagyok.
A gyűrűsujj azt mondta: Kapunk enni.
A nagyujj azt mondta: Kérjünk.
A mutatóujj azt mondta: Raboljunk.
A hüvelykujj azt mondta: Én nem megyek veletek.

Ettől kezdve a hüvelykujj elvált a többi ujjtól.

Táncéhség

A legjobb húsból nem szedek.
A legnagyobb bögréből nem iszom.
De táncre mindig, mindig éhezem!

Nevünk volt azelőtt...

Nevünk volt azelőtt, megbecsültek minket.

Ma a becsület kardját szögre akasztottuk.

Elviseljük a megaláztatást, a sebző szavakat.
Remélve, hogy így jogunk marad élni.
De türelmünktől egyre nagyobb lesz
Becstelenségünk.

Madarat dicsővé az égbolton
Tollai tesznek.

És az embert dicsővé csak pénze teszi!

Nagyon nehéz manapság becsületes emberként
Élni.

Panasz

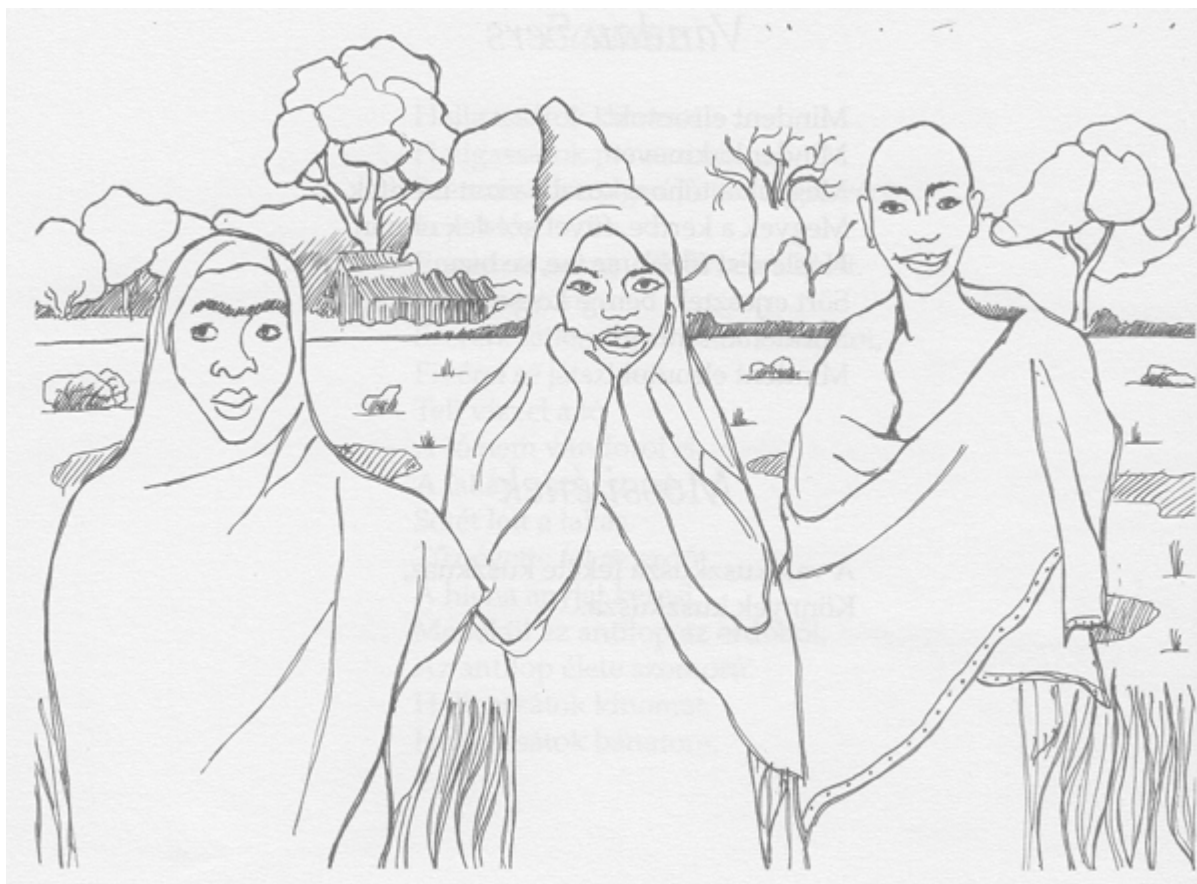
Hallgassátok kínomat,
 Hallgassátok panaszom.
 Szerencsétlenség sújtotta a denevért,
 Feje lelóg.
 Engem is szerencsétlenség sújtott.
 Karom gyöngé.
 Szerencsétlenség sújtotta a majmot,
 Fivérei se játszanak.
 Teli vízzel a tó,
 A tó nem vándorol el.
 A lakás, ahol iszunk,
 Sötét lett a lakás.
 Tűz égette fel az erdőt,
 A hiéna anyját keresi.
 Menekül az antilop az erdőből,
 Az antilop élete szomorú.
 Hallgassátok kínomat,
 Hallgassátok bánatom.

Vandau vers

Mindent elrontok!
 Mindenki kinevet!
 Megyek a tóhoz, koszos vizet meríték.
 Megyek a kertbe, füvet szedek onnan.
 Húslevest főzök, se íze, se bíze.
 Sört erjesztek, benne kocsonyás buborék.
 Mindenki kinevet!
 Mindent elrontok!

Mossi ének

A vak kuskusza fekete kuskusz,
 Könnyek kuskusza.

Panasz

Vegye le a kalapját!
Mi a születési neve?
Ki az apja?
Ki a főnöke?
Hol fizeti be adóját?
Melyik folyóból iszik?

Sírjunk országunkért, sírjunk.

Dél-afrikai ének

Éhezők vagyunk,
Üldözöttek vagyunk,
Elnyomottak vagyunk.
Kik velünk játszanak,
a tűzzel játszanak:
Kik Nagy Afrika fiaiba
belekötnek,
Az oroszlán farkával játszanak.

A letarolt hegy

Más időkben a hegyi lejtők teli voltak virággal.
 Ellenségeink tevői letiporták az illatos párkákat.
 Most ez a hegy ruháitól megfosztott hajadonlány,
 Hajadonlány, aki megismerte a győztes ölelését,
 És akinek vérvörösre festi arcát a szégyen.

Költemény

Értük beszélek, akik körülöttem ülnek.
 Ha elmesélném a forrásnak, kiszáradna
 a felindulástól.
 Ha elmesélném a fának, elveszítené
 minden levelét.
 Ha elmesélném a sziklának, ingadozni
 kezdene a helyén.
 Ha a 75-ös taracknak mondanám, felrobbanna.
 Ha a köveknek beszélném el történetemet,
 megríkatnám őket.
 Ó, ti, akik átéltétek mindazt, amiről
 szavam szólnak,
 Hallgassatok meg engem!
 Ti keserű szőlők levét hörpöltétek,
 gyerekeitek ajkát marja máig!

Harci dal

Háborúját a fehér a mi partunkra hozta.
 Ha véres harcot keresnek, megkapják.
 Dahomey királyának amazonjai esküt tesznek:
 Fogunkkal szétharapjuk torkukat.
 Tűzünk a férfiak elé veti őket.
 Az amazonok fogukkal torkukat szétharapták.
 Kivágott olajpalmák recsegve ledőlnek.
 A fehér csónakját foglyul ejtjük a tónál.

Dongó, a Keselyű

Hallgassátok, katonák, kik sohasem féltetek,
 Hallgassátok a Keselyű dalát.

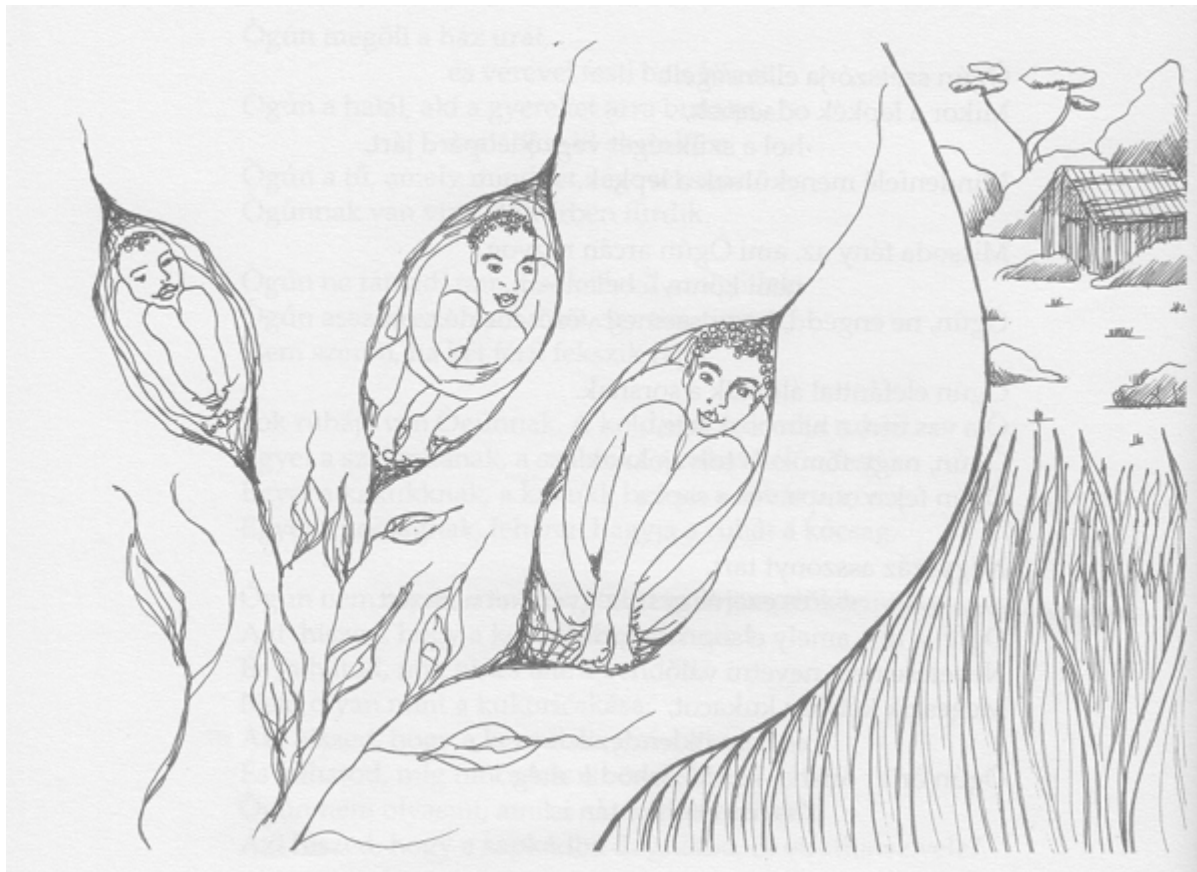
Halhatatlan énekét.
 Mansút dalolom, a kevély Keselyűt.
 Ki meri azt mondani: Nem,
 Ha a dicső madár azt mondja: Igen?
 Ki merészel Mansúnak ellenállni?
 Jaj neki!
 Nem látja meg többé a nap fényét.

Diakuruna Királyának is megmondtam ezt.
 Mansúnak, a Kevélynek elküldte
 Samanial Ban Ana Baât.
 A bohóc egy tréfába kezdett.
 A Keselyű a tréfákat nem szereti.
 Nem érti a nevetést Mansú, a Keselyű.
 Diakurunában Mansú megragadta Baât,
 és Baât feje azóta nincs a nyakán.

Teljes dicsőségében dalolom a Keselyűt.
 Mikor leereszkedik, szakadék nyílik a földben.
 A Keselyű az űrben lebeg,
 Négy szárnya van.
 Mikor repülni kezd, roppant karmai
 Elengedik a megkopasztott földet.
 A Keselyű megveti a gyávákat.
 „Nem eszi meg a bátrak szívét,
 Akik ütközetben estek el.”

Oríkì Ógúnról

Ògún jobbra üt, és megöli a jobbján állót.
 Ògún balra üt, és megöli a balján állót.
 Ògún hirtelen öl a házban és hirtelen öl
 a mezőn.
 Ògún megöli a gyereket a vassal, amivel játszik,
 Ògún csöndben öl.
 Ògún megöli a tolvajt
 és a lopott javak urát.
 Ògún megöli a rabszolga urát, és a rabszolga
 elmenekül.
 Ògún megöli urát a harminc iwafának,
 pénze, minden java, háza népe semmivé
 lesz.
 Ògún megöli a ház urát,
 és vérével festi be a házat.
 Ògún a halál, aki a gyereket arra biztatja,
 szaladjon el az erdőbe.
 Ògún a tű, amely mindkét végével szúr.
 Ògúnak van vize, de vérben fürdik.

Oríkì Obàtáláról

Obàtálá türelmes, nem haragszik meg.
Csöndben telepszik le az ítékezéshez.
És lát minket, noha nem néz.
Messze van tőlünk, de
Szemét rajta tartja a földön.

Az égbolt csűrje teli sohasem lesz.
Csupa életerő az öregember.
Megöli az ifjút,
És fölkelte, hogy az szavait meghallja.
Legyen a világ a világ uráé.
Ármánykodik a halál, hogy a gyereket
Obàtálá vigye el.

Ő lovagol a púpos púpján.
Kinyújtja jobb kezét.
Kinyújtja bal kezét.

Fiai mellé áll és győzni engedi őket.
Megnevetteti őket, és ők nevetnek.
Ha-ha-ha, nevetésünk apja,
Vidám szemű isten,
Pihen az égben, mint kaptárban a méhraj.
Nekik dobolunk tizenhat dobunkon,

szólnak: jingin, jingin,
Nyolc dobon dobolunk meggörnyedve,
Nyolc dobon dobolunk fölegyenesedve.
Mozog a mi vállunk, mozog a
mi csípőnk,
Munuszi, munuszi, munuszi,
Nekik táncolunk tizenhat dobodon dobolva.
Aki gazdagok, tőle kapják minden
javukat.
Akik szegények, tőle kapják minden
javukat.
Elveszi a gazdagét, és a szegénynek adja.
Mindig, ha a gazdagét elveszed,
Gyere ide, és add nekem azt!

Obátálá, ki a vérből gyereket teremtesz,
csak egy ruhám van, hogy kékre
befessem,
Csak egy fejdíszem, hogy fesse
vörösre.
De tudom, számomra húsz vagy harminc
gyereket őrzői,
Megszülöm őket!

Oríkì Shangórol

Amikor az elefánt reggel fölébred,
Köszöntenie kell új hitvesét.
Amikor a gyöngytyúk reggel fölébred,
Bókolnia kell az Erdő Ura előtt.
Ha nem üdvözli őt,
Leteríti majd a vadász,
Aki vállára veti tetemét,
úgy viszi haza,
Aki eladja majd a piacon,
Aki varázslatra
költi majd a pénzt.
Ha az antilop reggel fölébred,
És nem hajlik meg az Erdő Ura előtt,
Jön a vadász, és megeszi fejét
morzsolt jamgyökérral.
Shangó, én minden nap meghajlok előtted,
Mielőtt bármit is cselekednék.

Gazdája házában lakik a kutya,
De gazdájának terveiről nem tud.
Az ember terveit nem ismeri a juh,
Hiába kap táplálékot tőle.
Shangót követjük mind mindannyian,

Pedig nem ismerjük az övét.

Nem könnyű Shangó közelében élni.
A rák lábai mintha összevissza járnának.
A papagáj lába görbe.
Amikor a rák elhagyja üregét,
Nem tudjuk, hová indul.
Shangó Ibádánba készült...
és megérkezett Ilorínba.

Egúngún álarcosát eső veri,
mert nem tudja, hol lelhet menedéket.

És kiált:

Segítsetek rajtam, ég halottjai, segítsetek!

De Shangót az eső nem verheti,
Azt mondják, a tűz megöli a vizet.
Rápattan a tűzre, mint egy paripára.
Villám, miféle köpenybe
burkolod a tested?

A halál köpenyébe.

Shangó a halál, csak csöpög, to, to, to,
Ahogy a szövetből csöpög az indigókék.
Shangó a halál, megöli a pénzt
egy nagy bottal.

A hazudós ember odahaza hal meg.

Shangó megöli az ostobát.

Orrát fintorítja, mire a hazudós futva fut előle.

Ha nem harcol, akkor is remegjük;

Még inkább, amikor szemében háború csillog,

Ellenségei és hívei egyaránt
menekülnek.

Tűz a szemében, tűz a szájában,
tűz a tetőkön.

Egyedül jön, de úgy érkezik falunkba,
mintha sáskaraj volna.

Ő a leopárd, aki megölte a birkát, és megfürdött
vérében.

Az ember, aki meghalt a piacon,
és fölébredt a házban.

Amikor fájást érzel a hasadban, egyél
hét tál pörkölt kukoricát.

Amikor a májad fáj, egyél
hat tál jampépet
bablevessel.

A te tested nem erős, a te tested nem gyöngé,
még ha tizenkét kóladiót eszel is.

A te hasad meleg kukoricakásától
duzzadt,

Mintha terhes asszony hasa volna.

Ha nem osztod meg vele liszted,
Körmöd alá bújik,
és elveszi részét.
Shangó elveszi erővel!
Ha nem kínálod helyyel, letelepszik
orrod hegyére!
Letépi a szomszédos háztetőket,
és befödi velük fejét.
Pénzt ad kölcsön, és vissza sose kéri.
Ruhája rongyos, mint az özvegyé.
Shangó saját kedvére cselekszik.
Ha kedve tartja, kukoricalisztet csinál
a banánból.
Ha kedve tartja, rongyos ruháját veszi fel.

Ő a király, aki ismeri a jelent és a jövőt.
Aki tudja, miről beszél titokban a fehér.
Aki a rossz embert jóvá alakítja.
Aki a fehér hajú asszonynak gyereket ad.
Hozzad könyörgök, adj egy kislányt nekem is.
Ő a férfi, aki ajándék nélkül nősült.
Én megadtam neki ajándékom, mielőtt nőül mentem volna
hozzá.
A férfi, aki hitelbe vásárolta a nőt,
És a főnököt kérte, hogy fizessen.
Egyedül én vagyok kedvelt felesége.
Amikor ő asszonnal hál,
Megnézi, szép-e az asszony.

Shangó állat, mint a gorilla.
Különös erdei állat,
Oly különös, mint a kuruzsló majom,
Shangó, orvosságodból ne csipetnyit adj.
Add ide mind! Hogy rákenhessem
arcomra és szájamra.
Az embert, akire az elefánt vár,
halál várja.
Az embert, akire a bivaly vár,
halál várja.
Az embert, akire a vasút vár,
sok baj várja.
Ő azt mondja kerüljünk el
mindent, ami megölhet minket.
Azt mondja, kerüljünk el a bajokat.
Ő az, aki olyasmire vár, amitől mi menekülünk.

Letérdel, mint aki növényeket gyűjt.
Shangó nem gyűjt be növényeket,
Csak a földmíves fejét keresi.
Pórus járt a földmíves.
Elment a tanyára, és meghalt.

Ògún oltalmazza a vadászok otthonát,
míg vadásznak,
Ògún oltalmazza a vadászok otthonát,
míg vadásznak.
Őrzi a gazda a házat, mikor a szolga elmegy,
Ògún oltalmazza a vadászok otthonát,
míg vadásznak.

Aki morzsolt jamgyökeret készít,
Őrizzen meg belőle egy keveset Ògúnnak.
Ha jampépet készíatsz,
Őrizz meg belőle egy keveset Ògúnnak.
Ògún, én uram, aki írében kormányzol.
Ògún, a vas istene, pártolója a kereskedelemnek.

Ògún, kérünk, adj nekünk gyerekeket,
Ògún, kérünk, adj nekünk gyerekeket;
Az első falat ne legyen ízetlen,
Ògún, kérünk, adj nekünk gyerekeket.

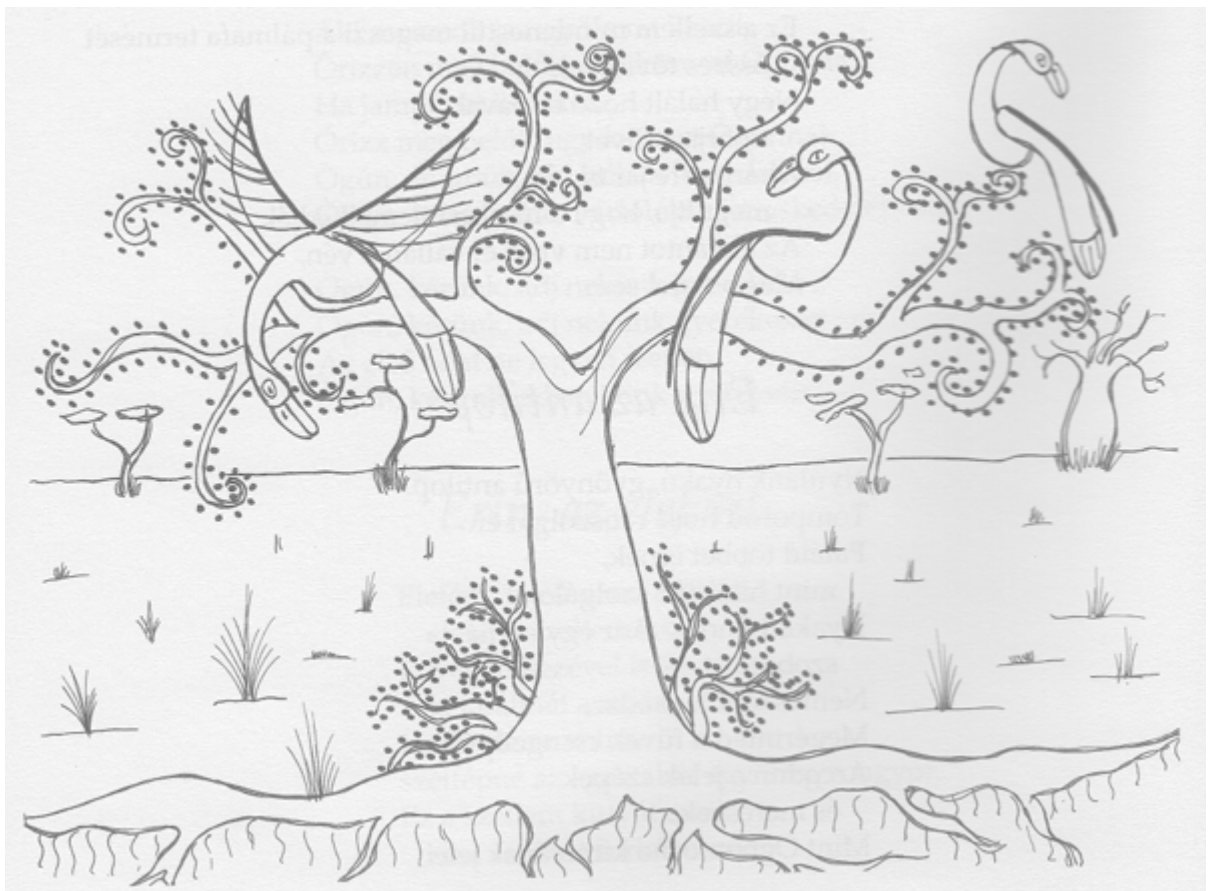
Erin, az elefánt

Elefánt, ki elhozod a halált,
elefánt, szellem a hegyen.
Egyetlen kezével ledönthet
két pálmát a földre.
Ha két keze volna,
széttépné az eget, akár egy öreg rongyot.
Ez a szellem kutyát eszik,
ez a szellem birkát eszik.
Ez a szellem mindenestül megeszi a pálmafa termését
összes tövisével.
Négy halált hozó talpával
tiporja a füvet.
Akármerre jár is,
megtiltja, hogy a fű újra fölemelkedjék.
Az elefántot nem viszi el vállán a vén,
Még a fiatal sem.

Etu, az antilop

Nyúlánk nyakú, gyönyörű antilop.
Tomporod húsz rabszolgát ér.
Patáid többet érnek,
mint harminc szolgáló.
Nyakad finom, akár egy szent

szobor.
Nemesként lépkedsz,
Megérinted a füvek csengettyűit.
Arcodon a jelek szépek
és merészek,
Mint Ogbomosho királyának jelei.
Fürdeted fehér tested.
Fehérségét maga az isten adta.
Boldog a vadász, mikor a fehér
úr megjelenik.
Nem tudok örülni, amikor megöllek,
Míg meg nem találom tested a hegyen.
A terhes asszony elkéri a bőröd.
Ha rajta fekszik, gyönyörű gyereke lesz.

Éhség

A jamgyökér ura jamgyökeret hámoz a házában.
Egy szomszéd kopog az ajtón.
A jamgyökér ura elrejtí jamgyökerét
a hálósobában.
Azt mondja a szomszéd: „Hangot hallok.
Azt hallom „kerekere”,
ezért jöttem.

A jamgyökér ura felel:
„Dehogy, csak egy kést köszörültem
egy másik késsel.”
Azt mondja a szomszéd: „Még hallom,
Valami azt mondja „bi” az ajtód mögött.”
A jamgyökér ura felel:
„Csak az ajtót vertem egy döngölőfával.”
Megint kérdez a szomszéd:
„És a konyhában ez a nagy tűz
mire való?”
„Fürdéshez melegíték vizet.”
„Miért olyan fehér a bőröd,
mintha hártya vonná be?”
„Földre vetettem magam, a padlón csúsztam.
Amikor megtudtam, hogy meghalt Agadapidi.”
Felkiáltott a szomszéd: „Szálem alejkum.”
A jamgyökér ura kiabálni kezd:
„Nincs Szálem alejkum, ha nem engeded,
Hogy az étel ura
Megegye ennivalóját.”

A gyerekek

A gyerek különös madár.
A gyerek, akár a korall, értékes.
A gyerek értékes, akár a bronz.
Nem vásárolhatod meg a piacon,
A világ minden pénzéért se adják.
A gyerek, akit pénzért veszel,
Csak rabszolga.
Lehet húsz rabszolgánk,
Lehet harminc szolgálónk,
Boldogságot nekünk csak a gyerek ad.

A mi gyerekünk a mi gyerekünk.
A mi gyerekünk hátsó fele nem olyan lapos,
Hogy más gyerek csípőjének
Hajlását méregessük.
A mi gyerekünk a mi gyerekünk.
Lehet a feje formátlan,
Lehet a feje szögletes.
A mi gyerekünk a mi gyerekünk.
Jobb egy gyereket hátrahagyni,
Mintsem eltérni, hogy a rabszolgáké
Legyen a mi házunk.
A gyerek kezdete
És vége a boldogságnak.

Nem szabad túl korán örülnünk a gyerekeknek.

Akit saját gyereke temetett el,
Gyereke valójában csak annak volt.
Halálunk napján
Kezünk nem bír el
Még egy kaurit sem.
Legyen gyermekünk, aki örökli ingóságainkat.

Bölcsődal

Aludj kicsim, ne sírj.
Békát hozok neked.
Tanyánkból, Awututuból.
Aludj kicsim, ne sírj.

Ne sírj, kicsim.
Anyád a tanyára ment.
Keble duzzad.

Ne sírj, kicsim,
Hamar megjön,
Keble duzzad.

Miért sírsz, Olukorondo?
Tövis gyerek lábát sose sebzi.
Nem hátamon viszlek mindig?
Miért sírsz, Olukorondo?

Sirató énekek

Jöjj közelebb otthonunkhoz,
Ainá anyja.
Ó, anya,
Tudtad, hogyan kell gyerekeket szülni.
De sohasem szídtad meg őket.
Jöjj és fogadd el
Szeretett gyerekeid áldozatát.
Ti, úton járók,
Hol találtatok rá?
Kujusola anyja,
Alawede anyja,

Ők Ede útján találtak reá.
Köszönet a fáknak,
Kik őrá nem hulltak,
Köszönet a folyónak,
Aki nem ragadta el őt.

Fejével, betakart lábával,
Mintha házasodó menyasszony volna,
Anyám földalatti úton utazik,
Útját senki sem torlaszolhatja el.

...

Megyek a piacra, teli van,
Sok ember van itt,
De férjem nincs közöttük.
Várom, de ő nem jön.
A kín széthasít!
Egyedül vagyok

...

Tűzből van a leopárd szeme.
A leopárd farka sosem alszik.
De a holtak erejénél is erősebb
behúzott karma.

...

A halál sose barátkozik senkivel.
Mindent felfal, amit csak birtokolsz.
A halál sose barátkozik senkivel.

...

Imádkozzunk ezután a halálhoz,
Ne imádkozzunk isteneinkhez,
Amikor a halál minket feláldoz,
Mit ér imádkozni isteneinkhez?

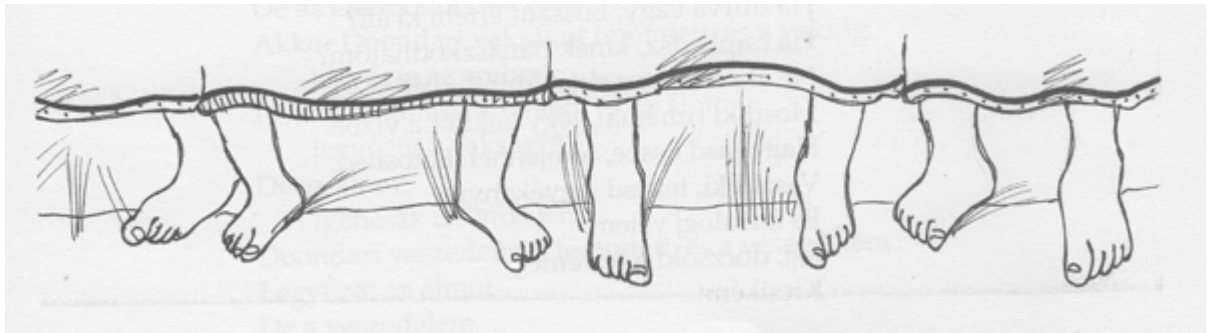
Hogyan lett a világ egy tejsöppből?

Eleinte nem volt, csak egy hatalmas tejsöpp.
Aztán jött Doondari, és megteremtette a követ.
Aztán a kő megteremtette a vasat.
A vas megteremtette a tüzet,
A tűz megteremtette a vizet,
A víz megteremtette a levegőt.
Aztán Doondari másodszer is alászállt,
Fogta az öt elemet,
Emberré gyúrta őket.
De az ember dölyfös volt.
Akkor Doondari vakságot teremtett, és a vakság
legyőzte az embert.
Doondari álmod teremtett, és az álom

legyőzte a vakságot.
De az álom
igencsak dölyfös lett,
Doondari veszedelmet teremtett, és a veszedelem
Legyőzte az álmot.
De a veszedelem
igencsak dölyfös lett,
Doondari megteremtette a halált,
és a halál legyőzte a veszedelmet.
De amikor a halál
igencsak dölyfös lett,
Doondari harmadszor is alászállt,
Guenoistenként jött az Örökéltű,
És Guenoisten legyőzte a halált.

Lelé

Ne üss, ne csipkedj.
Ha durva vagy, bosszút értem ki áll?
Ha csipkedsz, kinek panaszkodhatom?
Ne akard, hogy sírjak minden éjjel.
Mosd ki ruhámat, tégy kékítőt a vízbe.
Hajtogasd össze, tömjénnel illatosítsd,
Vasald ki, terítsd a gyékényre,
És társalogj velem.
Jöjj, dörzsöld a testemet,
Kicsikém!
Isten óvja életedet!
Imádlak, szeretlek,
Köszöntelek, mindent tőled várok,
Ízessé teted az ízetlen ételt.
Senkire se vágyom, ha közeledben vagyok;
Lehetetlen nekem tőled távol élni.

azande: a Kongói Demokratikus Köztársaság, a Zaire nevet 1971-ben vette fel, jelenlegi nevét 1997-ben. Eredeti neve Azande volt, az azande az itt élő egyik kisebb népcsoport, illetve az általuk beszélt nyelv elnevezése, az itt élő lakosság egymást közt 200 különböző nyelven beszél, az ország hivatalos nyelve a francia

dinka: Szudánban élő nomád pásztomép, a nilota nyelvet beszélik

dogón: Maliban élő nép neve, földművelők, nyelvük a dogón-busanka alcsoporthoz tartozik, amely a számtalan szudáni-guineai nyelv egyike

Doondari: a Maliban élők teremtő istene, más néven Guenoisten

Ede: nigériai település

Egungún: joruba törzsbeli titkos társaság, a holtak kultuszát üzik. Shangó imádói viszont a hit szerint mágikus hatalommal rendelkeznek az eső felett, rossz viszony esetén Egungún híveinek szertartásait megsemmisíthetik. A halottat falujában egy álarcos személyesíti meg, aki utánozza hangját, mozdulatait

gâv: a mauritániai jasoniya dialektusban írt költészet egyik formája, négy rövid sorból áll, alkalmanként rímes: abab

iwafa: adós-rabszolga, aki kölcsönt vesz fel, és a kölcsön visszafizetéséig köteles dolgozni

Ibadán, llorin: ellenkező irányban levő nigériai városok

jingin: joruba hangutánzó szó

kauri: apró kagyló, amely némely afrikai törzsnél a pénz szerepét tölti be. A jorubák mágikus erőt tulajdonítanak neki, és szent tárgyaik közé sorolják

kuszkusz: Észak-Afrikából származó arab étel, finom liszttel bevont daraszemek, melyeket ragu felett megpárolnak

mossi: a Független Alto Volta-i Köztársaságban (1960-1984) élő törzs, amelynek régi, társadalmilag szabályozott államszervezete volt

munuszi: joruba hangutánzó szó

Obàtálá: a világot megteremtő és az embert megformáló joruba isten. A joruba hit szerint Obàtálá teremti meg a gyereket az anyaméhben. A monda szerint egy nap lerészegedett a pálmabortól, és megteremtette a púposokat, vakokat és az albínókat. Igazságos, a béke, a harmónia hirdetője, a gondolatok és álmok ura, nem kedveli a varázslatokat. Minden joruba orisha tiszteli Obàtálát

Ogbomoshó: Ogbomoshó királyának és lakóinak arcán orrukat metsző tetoválás látható

Ògún: joruba isten, a háború és a fémek, főként a vas istene, ingerlékeny, erőszakos. A hegyek istene, az utak ismerője. Katonák, sebészek, munkások, földművesek, vadászok védőszentje. Obàtálának, a világ megteremtőjének, az ember megformálójának hírnöke. A kubai santería vallásban megfelelője Szent Péter, Szent Pál, Keresztelő Szent János, Mihály és Rafael arkangyal

oríki: dicsőítő ének istenekről vagy emberekről, olykor városokról vagy állatokról, hősi vagy legendás történetek szereplőiről. Az uralkodók holtuk után gyakran istenekké vagy félistenekké váltak a mitológiában. Az oríkít dobszó kíséretében éneklik

orisha, orisá, oricha: természetfölötti lény, isten vagy félisten, gyakran harcos halandók, uralkodók váltak erényeikért a nép képzeletében istenekké

Òshun: Joruba istennő, a szerelem, a termékenység, az édes vizek istennője. A terhes anyák támogatója. A jorubák női vezetőjüket iyalódé-nak nevezik. A kubai

santería vallásban Virgen de la Caridad dél Cobre. Kuba védőszentje

pokomo: a bantu népcsoportokhoz tartozó pokomok vagy wapokomok Kenya északi részén élnek

Shangó: joruba isten, a tűz és férfiasság istene, a villám, a mennydörgés ura: A mond szerint harcos uralkodóból változott orishává. Csupa életöröm, szenvedélyes tánc: A kubai santería vallásban megfelelője Szent Márk és Szent Barbara (az egyik mond szerint Shangó 6 hónapig férfi és 6 hónapig nő)

Szálem alejkum: béke veletek! üdv nektek! a muszlim népek köszöntése, arab

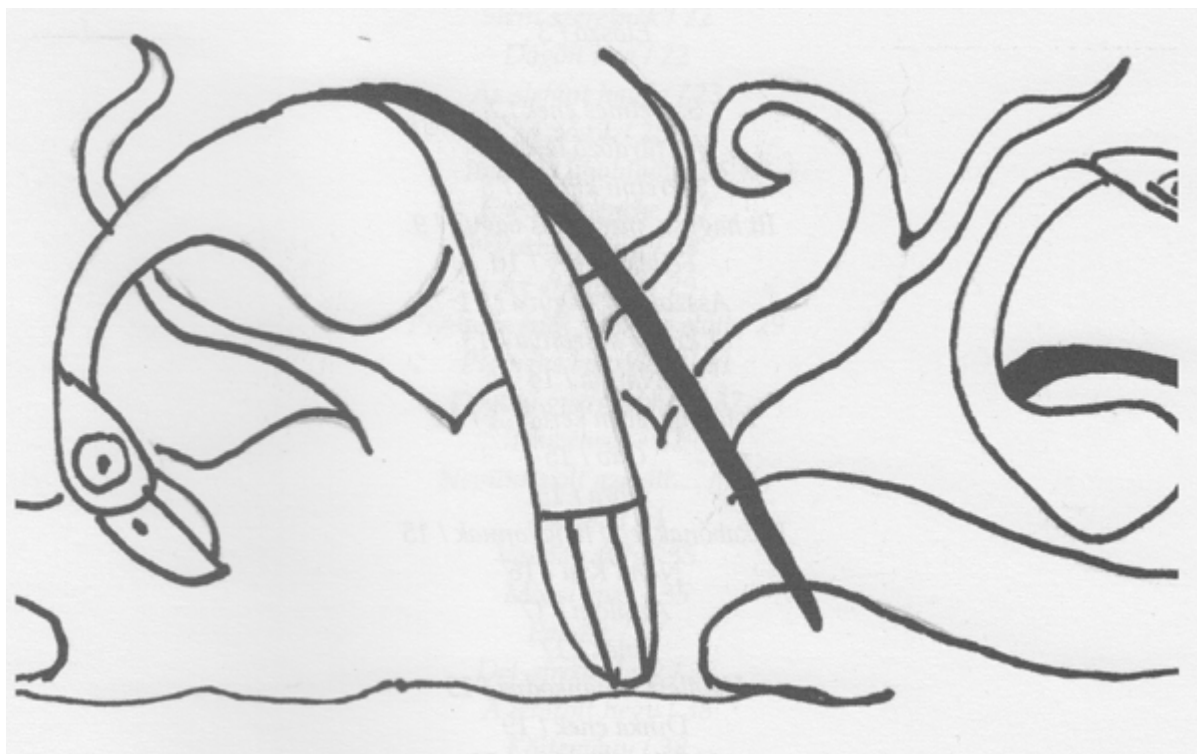
tebra: mauritániai két soros, rímes vers, a két sor ritmusa azonos

vandau: Mozambikban és Zimbabwében élő népcsoport, a ndau nyelvet beszélik, többségű Sofala tartományban él

Utószó

Az itt olvasható átköltések Rogelio Marínez Furé két kötetes *Poesía anónima africana* (1977, Editorial Arte y Literatura) című műve alapján készültek, tehát spanyol fordításból. Az eredeti afrikai szövegekben jelentős szerepe van a tonalitásnak (szóhanglejtés vagy zenei hangsúly), egy-egy szótag kiejtésének hangmagassága illetve annak változása megkülönböztetheti a szó jelentését. Énekelt és dobszóval kísért költészet ez. Rogelio Martínez Furé (1937-) a Kubai Nemzeti Folklór Együttes egyik megalapítója, az afrikai civilizációk tudós kubai kutatója és annak feltérképezője, hogyan élnek tovább ezek a kultúrák Latin-Amerikában, például Kubában, ahol az odaérkező afrikaiak nagy része joruba eredetű, s népszokásaikat máig őrzik. Az átköltésekben igyekeztem minél rövidebb sorokat használni ragaszkodva a szövegek pontos megőrzéséhez és a lehetőségek szerinti legritmikusabb megoldásokhoz. Az illusztrációkat készítő András Virág néhány évig Afrikában élt.

S.A.

Bado Stúdió and Print Bt.

**Felelős vezető:
Badóne Szebeni Zsuzsanna**
